

Wyrok z dnia 4 października 2007 r.

I UK 137/07

Konkubina nie jest zainteresowaną w rozumieniu art. 477¹¹ k.p.c. w procesie o nieopłacone składki na ubezpieczenie społeczne między organem rentowym a rodzicami przyjmującymi spadek wprost po zmarłym synu.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Jerzy Kwaśniewski, Herbert Szurgacz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 4 października 2007 r. sprawy z odwołania Marianny R., Kazimierza R. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o przeniesienie odpowiedzialności za zobowiązania z tytułu składek, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonych od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 grudnia 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi, wyrokiem z dnia 29 grudnia 2006 r. oddalił apelację wnioskodawców od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 12 grudnia 2005 r.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi oddalił odwołanie wnioskodawców od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Ł. z dnia 19 sierpnia 2005 r., stwierdzającej, że Marianna R. i Kazimierz R., jako spadkobiercy ustawowi po zmarłym 24 lipca 2003 r. Krzysztofie R., odpowiadają całym swoim majątkiem za zobowiązania z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne i Fundusz Pracy, powstałe w trakcie prowadzonej przez płatnika działalności gospodarczej, a łączna kwota zadłużenia za okres od grudnia 1998 r. do lipca 2003 r. wynosi 43.017,84 zł, w tym odsetki w kwocie 15.945,50 zł naliczone na dzień 24 lipca 2007 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że Krzysztof R. (syn Marianny R. i Kazimierza R.) prowadził działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji w okresie od 16 stycznia 1998 r. do chwili śmierci, tj. 24 lipca 2003 r. Działalność gospodarczą prowadził wspólnie z konkubiną Małgorzatą W., która od dnia 29 lipca 2003 r. przejęła tę działalność. Postanowieniem z dnia 2 grudnia 2003 r. Sąd Rejonowy w Łodzi stwierdził nabycie spadku po zmarłym Krzysztofie R. przez Mariannę R. i Kazimierza R., po 1/2 części każde z nich. Odwołujący się przyjęli spadek wprost. Ustalono także, że Kazimierz R. pobiera rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w kwocie 1.290 zł, zaś Marianna R. - emeryturę w wysokości 718 zł, nie posiadają oszczędności, a Marianna R. choruje na cukrzycę, jaskrę i nadciśnienie tętnicze.

Sąd Okręgowy oddalił wniosek pełnomocnika odwołujących się o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka Małgorzaty W. na okoliczność, czy prowadziła ona z Krzysztofem R. działalność gospodarczą i czy przejęła tę działalność, uznając, że okoliczności te nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy z uwagi na fakt, że Małgorzata W. nie jest spadkobiercą Krzysztofa R., nie była współnikiem zmarłego, ani też nie została zgłoszona do ubezpieczenia społecznego jako osoba z nim współpracująca.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie jest uzasadnione, gdyż decyzja organu rentowego jest zgodna z prawem, jako że odwołujący się przyjęli spadek po synu Krzysztofie wprost, zaś zgodnie z art. 1031 § 1 i 2 k.c. w razie prostego przyjęcia spadku spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe bez ograniczeń. Jednocześnie Sąd pierwszej instancji uznał zgłoszony przez odwołujących się zarzut przedawnienia za niezasadny, wskazując, że przedmiotem sporu jest odpowiedzialność za długi spadkowe Krzysztofa R. - zobowiązania składkowe za okres od grudnia 1998 r. do 24 lipca 2003 r., zaś stosownie do treści art. 109 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych składki na ubezpieczenie społeczne należne za okres do 31 grudnia 1998 r. płatnicy składek są zobowiązani rozliczać i opłacać na podstawie dotychczasowych przepisów. Zgodnie zaś z art. 24 ust. 4 tej ustawy należności z tytułu składek ulegają przedawnieniu po upływie 10 lat, licząc od dnia, w którym stały się wymagalne, natomiast przedawnienie należności z tytułu składek wynikających z decyzji o odpowiedzialności osoby trzeciej lub następców prawnych następuje po upływie 5 lat licząc od końca roku kalendarzowego, w którym decyzja została wydana. Zgodnie z ust. 6 tego przepisu bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu od dnia śmierci spad-

kodawcy do dnia uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku, nie dłużej jednak niż do dnia, w którym upłynęły 2 lata od śmierci spadkodawcy. Z mocy art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych do należności z tytułu składek stosuje się między innymi art. 97 § 1 i art. 98 § 1 i art. 101 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa. Przepisy art. 97 i 98 Ordynacji podatkowej przewidują zaś, że spadkobiercy - z zastrzeżeniem § 2 - przejmują przewidziane w przepisach prawa podatkowego majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy. Do odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania podatkowe spadkodawcy stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego o przyjęciu i odrzuceniu spadku oraz o odpowiedzialności za długi spadkowe. Sąd wskazał też, że zgodnie z art. 101 tej ustawy odsetki za zwłokę od zaległości podatkowych spadkodawcy naliczane są od dnia otwarcia spadku. W związku z tym Sąd pierwszej instancji odwołanie oddalił.

Apelację złożyli Marianna R. i Kazimierz R. domagając się zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia odwołania, ewentualnie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji bądź uchylenia także decyzji ZUS i przekazanie sprawy temu organowi do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu apelacji zarzucono wyrokowi Sądu pierwszej instancji rażące naruszenie przepisów prawa procesowego poprzez oddalenie dowodu z zeznań świadka Małgorzaty W. w sytuacji, gdy okoliczność, czy prowadziła ona wspólnie ze zmarłym synem wnioskodawców działalność gospodarczą, wpływa na kwestię jej odpowiedzialności wobec ZUS jako osoby trzeciej w rozumieniu art. 107 i nast. Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, co ma oczywisty wpływ na zakres odpowiedzialności skarżących, a także zaniechanie wezwania Małgorzaty W. w charakterze zainteresowanej, mimo że spełnia ona kryteria osoby trzeciej w rozumieniu przepisów Ordynacji podatkowej. Wskazano również na rażące naruszenie prawa materialnego poprzez niewłaściwe - z pominięciem art. 107 Ordynacji podatkowej - ustalenie kręgu osób odpowiedzialnych za zapłatę należnych składek.

Sąd drugiej instancji uznał, że apelacja nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż Sąd pierwszej instancji wydał trafne rozstrzygnięcie, które znajduje uzasadnienie w okolicznościach faktycznych sprawy oraz w treści obowiązujących przepisów prawnych. W uzasadnieniu wyroku Sąd Apelacyjny podkreślił, że odpowiedzialność skarżących za zaległości z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne Krzysztofa R. wynika z następstwa prawnego skarżących jako spadkobierców, podczas gdy obciąże-

nie osoby trzeciej z tego tytułu ma charakter samoistny, oderwany od zobowiązania, a jako takie może mieć miejsce jedynie wyjątkowo, gdy nie ma możliwości zaspokojenia roszczeń z majątku dłużnika lub jego następcy prawnego. W konsekwencji, stosownie do treści art. 107 § 1 i § 1a Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej, odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania składkowe ma miejsce w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania tego zobowiązania przez dłużnika lub jego następcę prawnego, ma zatem charakter akcesoryjny i - w ocenie Sądu - nie ma wpływu na sytuację prawną dłużnika (następcy prawnego). Sąd drugiej instancji zwrócił także uwagę, że osoba trzecia nie może skutecznie podważać ustaleń dokonanych w postępowaniu prowadzonym wcześniej przez organ rentowy w stosunku do podmiotu (dłużnika, jego następcy prawnego) za którego długi odpowiada. Wynika stąd, że Małgorzata W., ewentualna osoba trzecia w rozumieniu art. 107 Ordynacji podatkowej, nie jest w przedmiotowej sprawie zainteresowanym w rozumieniu art. 477¹¹ § 1 k.p.c., Sąd pierwszej instancji nie był zatem zobowiązany do jej wezwania do udziału w sprawie. Podkreślono także, że ustalenie jakoby Krzysztof R. prowadził działalność gospodarczą wspólnie z Małgorzatą W. oraz że przejęła ona tę działalność po jego śmierci jest co najmniej przedwczesne, jako że Krzysztof R. prowadził działalność jednoosobowo, a Małgorzata W. nie została zgłoszona ani jako jego pełnomocnik, ani współpracownik, zaś z faktu rozpoczęcia prowadzenia przez nią działalności pod tym samym adresem i firmą od dnia 29 lipca 2003 r. jednoznacznie nie wynika, czy rzeczywiście przejęła ona tę działalność.

Wyrok ten został zaskarżony w całości przez wnioskodawców, którzy w skardze kasacyjnej wnieśli o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie o uchylenie w całości również wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do rozpoznania temu Sądowi, zarzucając naruszenie przepisów postępowania cywilnego poprzez zaniechanie wezwania Małgorzaty W. w charakterze zainteresowanej, a tym samym dopuszczenie się uchybienia powodującego nieważność postępowania, jak również rażące naruszenie prawa materialnego poprzez niewłaściwe - z pominięciem art. 107 § 1 i § 1a, art. 108 § 1 i art. 111 § 1 Ordynacji podatkowej - ustalenie kręgu osób odpowiedzialnych za zapłatę należnych składek i przyjęcie, że wnioskodawcy jako jedyni odpowiedzialni są za zaległości składkowe wobec ZUS.

W uzasadnieniu podkreślono, że solidarna odpowiedzialność osoby trzeciej z dłużnikami podatkowymi ma wpływ na sytuację prawną następców prawnych dłużnika, gdyż przyjęcie odpowiedzialności Małgorzaty W. mogłoby oznaczać, że ZUS mógłby domagać się - po stwierdzeniu, zgodnie z art. 108 § 4 Ordynacji podatkowej, bezskuteczności egzekucji wobec wnioskodawców - zapłaty należności bezpośrednio od niej, natomiast uiszczenie przez któreś z nich zaległości na rzecz ZUS mogłoby stać się źródłem roszczenia o zwrot stosownej części spełnionego świadczenia.

Odnosząc się do rozważań Sądu Apelacyjnego o wyjątkowej jedynie możliwości obciążenia osoby trzeciej obowiązkiem uiszczenia zaległości podatkowej wskazano na wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego-Ośrodka Zamiejscowego w Białymstoku z dnia 23 listopada 2001 r., SA/Bk 1628/00, w którym stwierdzono, że „na prawidłowość wydania decyzji o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej nie ma wpływu okoliczność skuteczności czy bezskuteczności egzekucji. Ta bowiem okoliczność w świetle art. 108 § 3 Ordynacji podatkowej ma znaczenie wyłącznie w zakresie wszczęcia egzekucji zobowiązania wynikającego z decyzji o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej”, co oznacza, że ZUS jest obowiązany wydać decyzję ustalającą tę odpowiedzialność niezależnie od możliwości zaspokojenia roszczeń z majątku dłużnika. Przywołano także wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego-Ośrodka Zamiejscowego w Poznaniu z dnia 5 września 2002 r., zgodnie z którym stwierdzenie przez organ podatkowy, iż określony podmiot spełnił przesłanki ustawowe odpowiedzialności określonej kategorii osób trzecich powoduje, iż ma on obowiązek wydania decyzji o pociągnięciu do odpowiedzialności takiej osoby, natomiast nie istnieje obecnie żadna prawna możliwość odstąpienia od wydania tego rodzaju decyzji. Oznacza to -zdaniem skarżących - że Małgorzata W. jest w przedmiotowej sprawie zainteresowanym w rozumieniu art. 477¹¹ § 1 k.p.c., jako że nie jest ona adresatem decyzji, natomiast wydana decyzja swoją treścią wpływa na jej prawa i obowiązki w taki sposób, że ma ona interes prawny w uzyskaniu konkretnego orzeczenia sądowego. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 29 lipca 1998 r. (III ZP 20/98) niewezwanie przez Sąd zainteresowanego do udziału w postępowaniu (art. 477¹¹ § 2 zdanie drugie k.p.c.) powoduje nieważność tego postępowania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podkreślono także, że w odczuciu społecznym byłoby niesprawiedliwe, gdyby osoba, która przejęła działalność gospodarczą po zmarłym, nie była obciążona odpowiedzialnością za spłatę długów powstałych podczas i w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą, obciążanie obowiąz-

kiem spłaty tak ogromnego zadłużenia rodziców zmarłego, emerytów, pozostaje w sprzeczności z poczuciem sprawiedliwości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej naruszenia prawa materialnego nie są usprawiedliwione. Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych w art. 31 nakazuje stosować do należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne wymienione w tym przepisie unormowania ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa. Przepis art. 31 ustawy systemowej odsyła między innymi do unormowań zawartych w rozdziale 4 Ordynacji podatkowej zatytułowanym „Prawa i obowiązki następców prawnych”, w tym do przepisu art. 97, według którego spadkobiercy podatnika przejmują przewidziane w przepisach prawa podatkowego majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy. Stosownie do art. 98 § 1 i 2 pkt 1 Ordynacji do odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania podatkowe spadkodawcy stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego o przyjęciu i odrzuceniu spadku oraz o odpowiedzialności za długi spadkowe.

Na gruncie przytoczonej regulacji prawnej nie budzi wątpliwości, że wnioskodawcy, którzy przyjęli spadek po zmarłym synu Krzysztofie wprost odpowiadają za zobowiązania podatkowe spadkodawcy w postaci nieuiszczonych przez niego składek na ubezpieczenie społeczne. Spór sprowadza się do tego, czy za zobowiązania podatkowe zmarłego odpowiadają jedynie rodzice zmarłego - wnioskodawcy, czy też odpowiedzialnością tą obciążona jest również konkubina Krzysztofa R. - Małgorzata W. Zdaniem skarżących krąg podmiotów odpowiedzialnych za zaległości składowe powinien zostać poszerzony o Małgorzatę W., która jest osobą trzecią w rozumieniu art. 107 § 1 i 1a Ordynacji podatkowej i która w związku z tym powinna zostać wezwana do udziału w sprawie w charakterze zainteresowanej. Stosownie do art. 111 § 1 Ordynacji podatkowej członek rodziny podatnika odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z podatnikiem prowadzącym działalność gospodarczą za zaległości podatkowe wynikające z tej działalności i powstałe w okresie, w którym stale współdziałał z podatnikiem w jej wykonywaniu, osiągając korzyści z prowadzonej przez niego działalności. W myśl § 3 tego przepisu za członków rodziny podatnika uważa się zstępnych, wstępnych, rodzeństwo, małżonków zstępnych, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia oraz pozostającą z podatnikiem w faktycznym pożyciu. Z

kolei zgodnie z art. 107 § 1a osoby trzecie odpowiadają całym swoim majątkiem solidarnie z następcą prawnym podatnika za przejęte przez niego zaległości podatkowe.

Z tych unormowań skarżący wyprowadza przytoczone wcześniej, zawarte w skardze kasacyjnej wnioski wraz z ich prawnymi konsekwencjami, dotyczącymi poszerzenia kręgu odpowiedzialnych za zaległości składowe o konkubinę zmarłego oraz konieczności wezwania do udziału w sprawie Małgorzaty W. jako zainteresowanej. Nie są one trafne ponieważ skarżący nie uwzględniają, że odpowiedzialność osoby trzeciej za zobowiązania podatkowe ma miejsce w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania podatkowego przez podatnika lub jego następcy prawnego. Jak już podkreślono, w razie śmierci podatnika jego spadkobiercy przejmują przewidziane w przepisach prawa podatkowego majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy (art. 97 § 1 Ordynacji podatkowej). W stosunku do tej odpowiedzialności odpowiedzialność osób trzecich ma charakter akcesoryjny. Przemaszają za tym następujące argumenty. Mianowicie, o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej organ podatkowy orzeka w drodze decyzji (art. 108 § 1), decyzja ta ma charakter konstytutywny i tworzy zobowiązanie podatkowe. Stosownie do art. 108 § 2 postępowanie podatkowe w sprawie odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej nie może zostać wszczęte przed upływem terminu płatności ustalonego zobowiązania, a także przed dniem doręczenia decyzji określającej między innymi wysokość zobowiązania podatkowego. W postępowaniu w sprawie odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej, osoba ta jest stroną tego postępowania.

W przedstawionym kontekście prawnym należy ocenić zarzut skargi kasacyjnej naruszenia art. 477¹¹ k.p.c., przez niewezwanie do udziału w sprawie konkubiny zmarłego jako osoby zainteresowanej, prowadzące - zdaniem skarżących - do pozbawienia możliwości obrony jej praw i powodujące nieważność postępowania. Zgodnie z art. 477¹¹ k.p.c. zainteresowanym jest ten, czyje prawa lub obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy. Należy przyjąć, że w powołanym przepisie nie chodzi o zainteresowanie w sensie potocznym, lecz chodzi o sytuację, w której wynik toczącej się sprawy może dotyczyć bezpośrednio podmiotu, który nie brał udziału w postępowaniu (tak trafnie Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 kwietnia 2005 r., I UKN 236/04). Niewątpliwie rozstrzygnięcie sprawy, że na wnioskodawcach w związku z przejściem spadku wprost po ich zmarłym synu ciąży obowiązek zapłaty nieuiszczonych przez zmarłego składek na ubezpieczenie społeczne, nie ma bezpo-

średniego wpływu na prawa lub obowiązki konkubiny zmarłego. Zarzut skargi kasacyjnej naruszenia art. 477¹¹ k.p.c. nie jest zatem usprawiedliwiony.

Z przytoczonych względów, w oparciu o art. 398¹⁴ k.p.c. należało orzec o oddaleniu skargi kasacyjnej.

=====